

ARQUEOLOGIA INDUSTRIAL D'ALCOI

Febrer - Març 2015
CENTRE CULTURAL

CENTRE CULTURAL
MARIO SILVESTRE

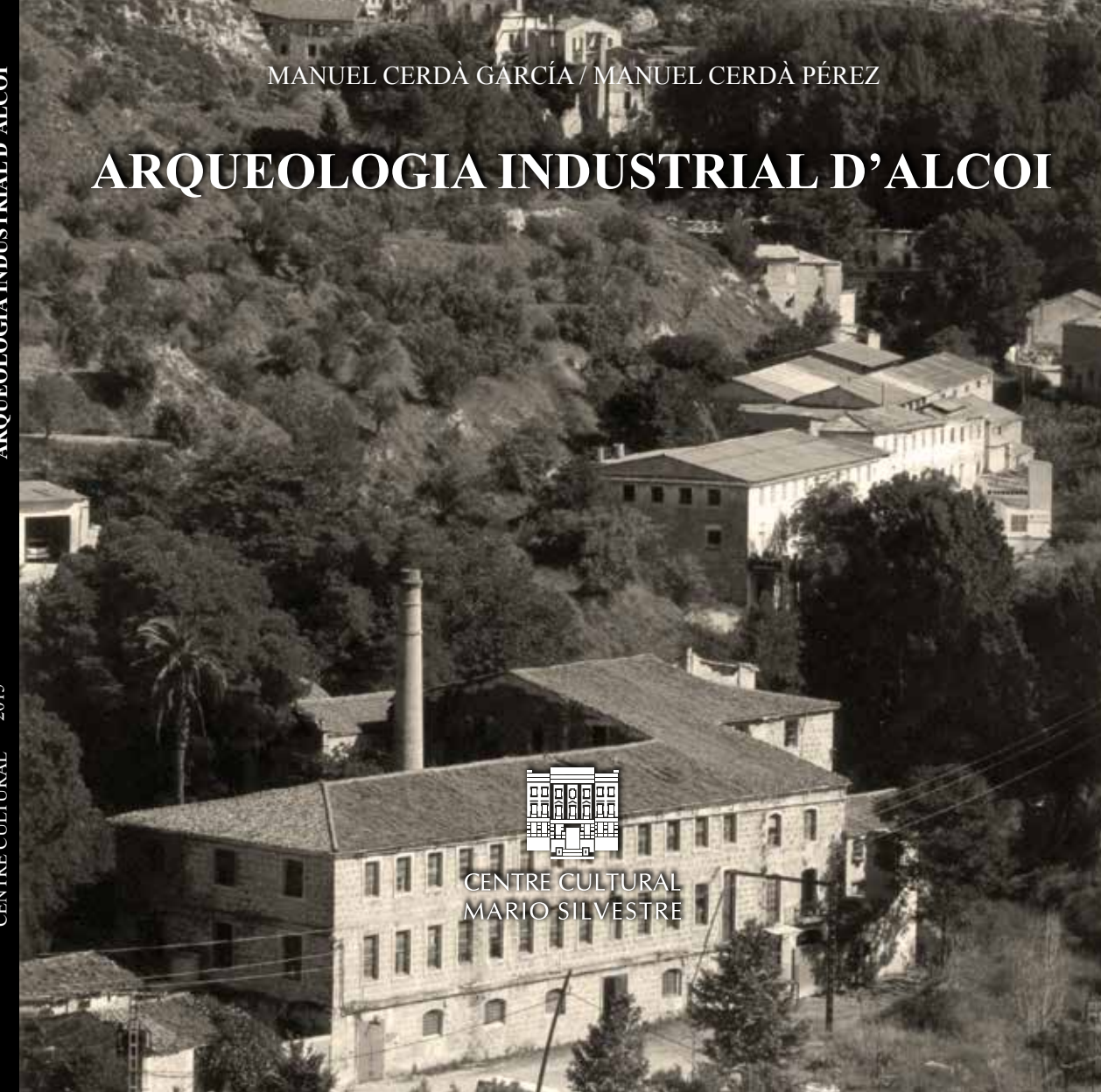
AJUNTAMENT
D'ALCOI

ARQUEOLOGIA INDUSTRIAL D'ALCOI

CENTRE CULTURAL 2015

MANUEL CERDÀ GARCÍA / MANUEL CERDÀ PÉREZ

ARQUEOLOGIA INDUSTRIAL D'ALCOI

CENTRE CULTURAL
MARIO SILVESTRE

ANA Mª VEINTIMILLA

ANA VERNIA

ANDRADA

ANTONIO ALCARAZ

DANIEL GARCÍA SALA

ENFERO CARULO

FEDERICO BORRELL

GABRIEL GÓMIS

IVAN GUEROLA

JAVIER PÉREZ

JOSE ALEIXANDRE

JOSE LUIS NAVARRO

JOSE Mª AZKÁRRAGA

JOSÉ SABORIT

JOSEP ANTONI COLLADO

JOSEP MERITA

JUAN PEIRÓ

KAI FORSTERLING

LUCIO ABAD

MANOLO REY

MANUEL MOLINES

MIQUEL NAVARRO

NÚRIA CRUZ

NÚRIA FERRIOL

PACO GRAU

PACO MOLTÓ

PEP FUSTER

RAFA DE LUIS

RAMÓN ANDREU

VICENTE COLOM

XAVIER MOLLA

XAVIER TEROL

ARQUEOLOGIA INDUSTRIAL D'ALCOI

MANUEL CERDÀ GARCÍA / MANUEL CERDÀ PÉREZ

ARQUEOLOGIA INDUSTRIAL D'ALCOI

CENTRE CULTURAL
MARIO SILVESTRE

2 0 1 5

AJUNTAMENT D'ALCOI

ÀREA DE CULTURA / AJUNTAMENT D'ALCOI

President: Antoni Francés, Alcalde d'Alcoi

Vice-President: Francesc Agulló, Regidor de Cultura

ARTS PLÀSTIQUES

CONSELL ASSESSOR

Antoni Ariño (UV)

Romà de la Calle

Carles Cortés (UA)

Daniel Giralte-Miracle

Joan A. Llinares

Tomàs Lloréns

Xavier Mariscal

Wences Rambla (UJI)

Isabel-Clara Simó

Esther Sitges (UMH)

Vicent M. Vidal

Victòria Vivancos (UPV)

DIRECCIÓ TÈCNICA

Antoni Miró

COORDINACIÓ

Francesc Agulló

COMISSARI

Mateo Gamon

MAQUETACIÓ

Gilberto Dobón

**CENTRE CULTURAL
MARIO SILVESTRE**
AJUNTAMENT D'ALCOI

© Dels autors

© AMB-Disseny

© Ajuntament d'Alcoi

Dipòsit legal: A 136-2015

Gràfiques Alcoi S.L.U.

A L C O I I N D U S T R I A L

El sereno acabava de cantar les cinc del matí. Feia molt fred. Plovisquejava i amenaçava neu. El carrer estava fosc i el *taf-taf* dels telers que havien estat funcionant tota la nit a les golfes, a la llum dels quinqués, ressonava com tornada d'una vella cançó, de tan coneguda transformada en repetitiva cantilena. Les eixides de la ciutat, tant la que conduïa als molins del Barxell com la qual portava als del Molinar, prompte es van omplir d'ombres en una lúgubre atmosfera camí a les tenebroses fàbriques. Homes, dones i xiquets es dirigien maquinalment a aquells establiments que transformaven les matèries primeres en productes amb els quals comerciar, al mateix temps que les monòtones, cansades i inacabables operacions de sempre els transformava també a ells en mercaderia, fins que exhausts, inservibles, quedaven descartats, com si foren una màquina o una eina, i no precisament la més valuosa. Prevalia el principi d'utilitat. La constant inanició i degradació dels sentits els convertia en invàlids físics i espirituals abans d'arribar a la maduresa.

Quan? Qualsevol hivern de qualsevol any del segle XIX, i fins i tot més tard. Des de que el 1819 s'instal·laren les primeres màquines de cardar i filar. Les màquines, símbol dels nous temps, del progrés, portentós invent que permetia estalviar enormes quantitats de mà d'obra. Les maleïdes màquines per a uns altres, invenció diabòlica que sotmetia als febles a un ferri treball reglamentat en immunds locals en els quals eren més importants els nous enginyers que els obrers de sempre.

Tota una manera d'entendre el món acabà aleshores, un món que no és que fos millor, molt menys idíl·lic; simplement era diferent. En ell també treballaven, durament, de sol a sol, i ho feien tots, homes, dones i xiquets, però en el marc d'una economia familiar en la qual els ritmes podien acoblar-se

a altres eventualitats, i les dones i els xiquets solament realitzaven treballs complementaris amb un horari més o menys lliure. Ara, el seu món es trontollava a marxes engegantides. Per açò en 1821 uns mil dos-cents homes dels pobles circumdants es van dirigir a la ciutat, armats amb el primer que van trobar a mà, i van destruir les màquines situades en l'exterior de la mateixa, rebrotant els episodis de destrucció de màquines, o el seu intent almenys, en diversos moments entre aquest any i 1844.

Alcoi aviat va ser considerada la primera ciutat manufacturera d'Espanya. No hi havia moltes que arribaren a la xifra de vint-i-cinc mil habitants i Alcoi, amb vint-i-sis mil, sobrepassava a Alacant, la capital de la província. A mitjans del segle XIX pràcticament havia triplicat la seua població amb l'auge de la indústria mecànica. Més del cinquanta per cent de la mà d'obra, entre homes, dones i xiquets –els nens des dels sis anys, les nenes des dels vuit–, treballaven en les indústries tèxtil i paperera. Hi havia, a més de tallers i altres manufactures a l'interior de la ciutat, al voltant de noranta fàbriques, la majoria al costat de les conques dels rius Molinar i Barxell, els quals l'encallaven entre barrancs que, en la seua major part, no van poder salvar-se fins a la dècada de 1860.

Alcoi, per tant, no podia créixer si no era cap amunt. Així, els edificis del Raval Vell, com va escriure un contemporani, impulsats per la cobdícia dels seus amos, pretenien “arribar als cels com una altra Babel, amb oblit punible de totes les prescripcions higièniques”. En el Raval els carrers semblava que s'estrenyien amb el temps, a mesura que els edificis creixien en altura perquè en les seues insalubres i petites estances s'apinyaren els nous braços per a les indústries locals, braços de totes les edats i tots dos sexes, esqualids la majoria.

Una pudor insuportable era el primer que sentia qui s'endinsara en qualsevol d'aquells carrers. Ronya pertot arreu el primer que s'advertia. No hi havia clavegueram ni aigua corrent. Vivien, a més –també els d'Algessares–, en les

cotes geogràfiques —i socials— més baixes de la ciutat. Tot allò que es vessava a les sèquies amb funció col·lectora que la travessaven perquè desembocaren en el riu, trobava al costat d'aquests barris el seu més alt nivell de putrefacció. Allí s'acumulaven, a més, tota classe d'immundícies que llançava la gent.

L'escàs espai seguia sent pràcticament el mateix que quan Alcoi es va fundar allà pel segle XIII. Molt temps havia passat des de llavors. Altres exigències demandaven ara els seus habitants, els que defensaven a ultrança el maquinisme en tot el que significava: diners, poder, dominació... —si bé ells parlaven de novetat, desenvolupament, prosperitat...— i els que patien les seues conseqüències. Per als uns i els altres era la ciutat del treball. La veritat era que, fora d'ell, semblava no haver-hi vida, o molt poca. Un teatre, unes poques entitats recreatives i culturals, tres cafès i quatre billars eren pràcticament els únics centres d'expansió que gaudia la classe acabalada a mitjans del XIX. A alguns d'ells, com als cafès, els obrers tenien prohibida l'entrada perquè no begueren i es jugaren el jornal. Donava el mateix, quasi cent tavernes i botelleries es concentraven en un reduït espai, havent-hi carrers —com el carrer Barbacana— que comptaven amb set o més tavernes. Naturalment la majoria es concentraven en els barris pobres, on es consumien a l'any 100.000 litres d'aiguardent i 1.650.000 de vi. Dos passejos —la Glorieta i el situat en l'extrem del pont de Cristina, la gran obra pública d'Alcoi de la primera meitat del XIX— eren compartits pels uns i els altres, predominant a determinades hores i en determinats dies l'exhibició de les joves més distingides amb els seus vestits i adorns.

La zona on s'amuntegava la classe obrera i aquella en la qual s'assentava la burgesia amb folgança i comoditat amb prou feines estaven separades entre elles. Pujant uns metres, i després de travessar la plaça major —actual plaça

d'Espanya (1840)–, apareixien imponents edificacions domèstiques a les quals els obrers solament entraven per treballar al servei dels seus amos, donar algun encàrrec o, amb molta dificultat, sol·licitar un favor. El carrer Sant Nicolau era el més distingit de la ciutat, amb edificacions recolzades sobre cuidats horts, zona residencial de la burgesia per excel·lència, amb una densitat de vuit-cents habitants per hectàrea que contrastava amb els dos mil cinc-cents de les hectàrees del Raval Vell. La part posterior d'aquestes mansions donava el camí de la Riba, que els obrers prenién tots els dies per a treballar en les fàbriques encaixades en la vall que forma el riu Molinar.

Convivien, així, en un reduït espai aspiracions i ambicions molt diferents, conductes i comportaments que res tenien en comú, formes oposades de vida i maneres disparells d'entendre la societat que s'anava forjant. Dos móns que, amb el temps, acabarien enfrontats. El primer diumenge d'agost de 1872 s'inaugurava el centre local de l'Associació Internacional de Treballadors, en el número 9 del carrer de Sant Tomás, cantonada amb el de Sant Agustí. Les seues idees conduïren a la consciència que el món de misèria en el qual els obrers vivien no era immutable, que la raó del seu estat no era una altra que el propi sistema, un sistema injust que no podia consentir-se per més temps i en la cúspide del qual estaven els qui vivien de l'esforç dels altres. I vingué el *Petrolio* el juliol del 1873, i la lluita, la derrota i la repressió.

I després? Es construïren les seues d'altres entitats estretament relacionades amb el procés d'industrialització com ara el Mont de Pietat (1874, si bé l'edifici actual data de 1909) o l'Hospital Civil d'Oliver (1877). Fins aleshores els carronyers usurers que especulaven amb la misèria aliena i cobraven uns interessos com a poc del seixanta per cent, tenien les seues prestatgeries plenes de mantes, cobertores, coixins, mocadors, roba de tota classe, culleres, ganivets,

i fins a calçotets, enaigües i bolquers, i només un desproveït hospital de caritat atenia, com podia, als obrers malalts (en uns moments en que l'esperança de vida dels quals era de vint-i-quatre anys). I també arribà l'electricitat (a la primera dècada del segle xx) i altres indústries, com la metal·lúrgica, s'afegiren a als dos sectors punters de l'economia alcoiana, el paper i el tèxtil. I s'aixecaren fàbriques més grans, integrals, i altres barris cresqueren a l'altra banda dels ponts. Més producció, més explotació. I un miratge: les col·lectivitzacions durant la Guerra Civil, quan la indústria va arribar a créixer en mans dels treballadors. La ciutat continuà creixent –això sí, amb una mà d'obra els salaris de la qual eren força inferiors als dels temps de la Segona República– i al 1960 Alcoi ultrapassava per primera vegada els 50.000 habitants. I vingué el boom econòmic, i la reconversió (amb la consegüent especialització en productes per a la llar). I les velles estructures quedaren obsoletes i a poc a poc anaren consumint-se enmig d'un oblit consentit. I no soles elles, també als vells carrers on habitaven els qui havien treballat dintre els seus murs cada dia quedaven menys cases en peu. Fins que d'això que anomenem patrimoni industrial a penes quedà res a no ser allò que es considera que destaca per les seues qualitats diguem que estètiques. Però al Raval Vell, si van a les cinc de la matinada i paren atenció, encara escoltaran el *taf-taf* dels telers i les veus queixoses d'alguns xiquets que amb prou feines es tenen en peu.

Mes, com cantava Ovidi Montllor, eixe fum brut que les “eiximeneres trauen en prova de treball” és el “un poble que l'ofeguen i que no mataran: el meu poble Alcoi”.

Manuel Cerdà García
Manuel Cerdà Pérez

ARQUEOLOGIA INDUSTRIAL D'ALCOI

ANA M ^a VEINTIMILLA	JUAN PEIRÓ
ANA VERNIA	KAI FORSTERLING
ANDRADA	LUCIO ABAD
ANTONIO ALCARAZ	MANOLO REY
DANIEL GARCÍA SALA	MANUEL MOLINES
ENFERO CARULO	MIQUEL NAVARRO
FEDERICO BORRELL	NÚRIA CRUZ
GABRIEL GÓMIS	NÚRIA FERRIOL
IVAN GUEROLA	PACO GRAU
JAVIER PÉREZ	PACO MOLTÓ
JOSE ALEIXANDRE	PEP FUSTER
JOSE LUIS NAVARRO	RAFA DE LUIS
JOSE M ^a AZKÁRRAGA	RAMÓN ANDREU
JOSÉ SABORIT	VICENTE COLOM
JOSEP ANTONI COLLADO	XAVIER MOLLA
JOSEP MERITA	XAVIER TEROL

ANA Mª VEINTIMILLA

TOT OS FA MUR

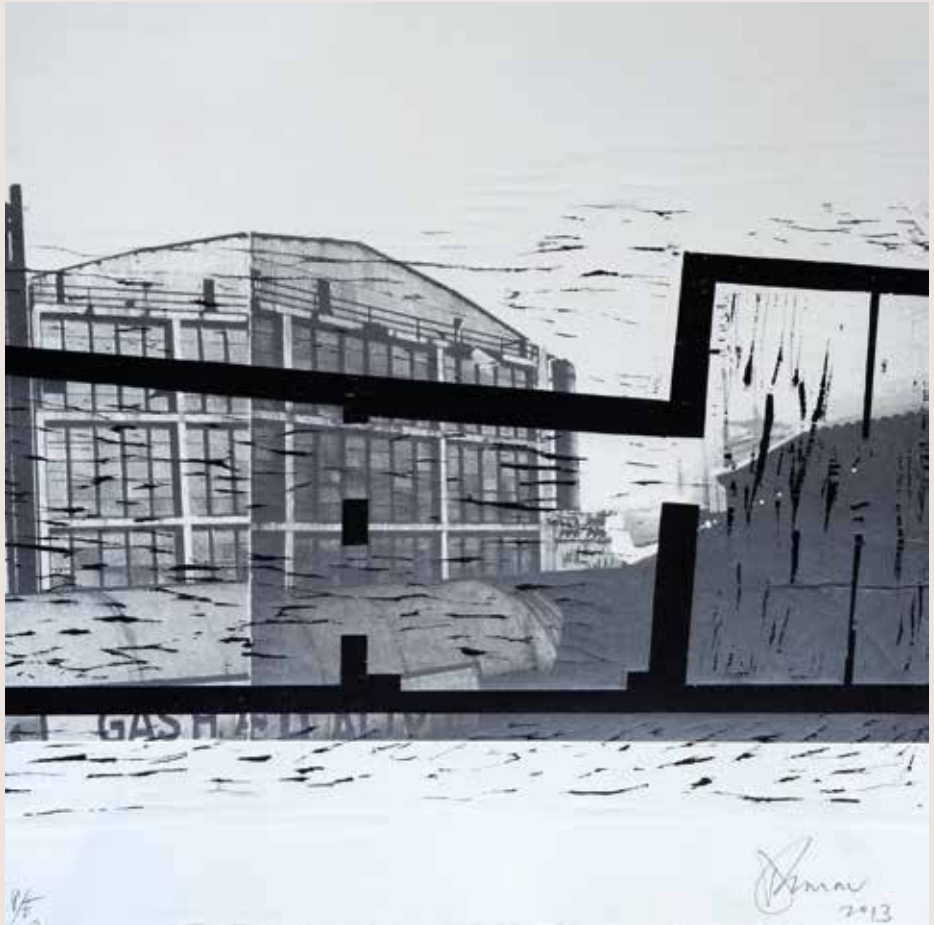
ANA VERNIA

ARQUEOLOGIA

ANDRADA

THREADS OF BLOOD

ANTONIO ALCARAZ

NAUS

DANIEL GARCÍA SALA

SENSE TÍTOL

ENFERO CARULO

OBLT

FEDERICO BORRELL

HOMENATGE A TARKOVSKI

GABRIEL GÓMIS

PONT DE LES SET LLUNES

IVAN GUEROLA

AUTOSUFICIENT

JAVIER PÉREZ

RESTES DE TOSSALS I MOLINS

JOSE ALEIXANDRE

SENSE TÍTOL

JOSÉ LUIS NAVARRO

TOSSALS I MOLINS

JOSE M^o AZKÁRRAGA

PLAYBOY

JOSE SABORIT

FÀBRIQUES

JOSEP ANTONI COLLADO

MOLÍ D'ALBORS

JOSEP MERITA

SENSE TÍTOL

JUAN PEIRÓ

ALBADA

KAI FORSTERLING

RECORDS

LUCIO ABAD

TALLERS DE FUNDICIÓ I MAQUINÀRIA VICENTE MIRÓ

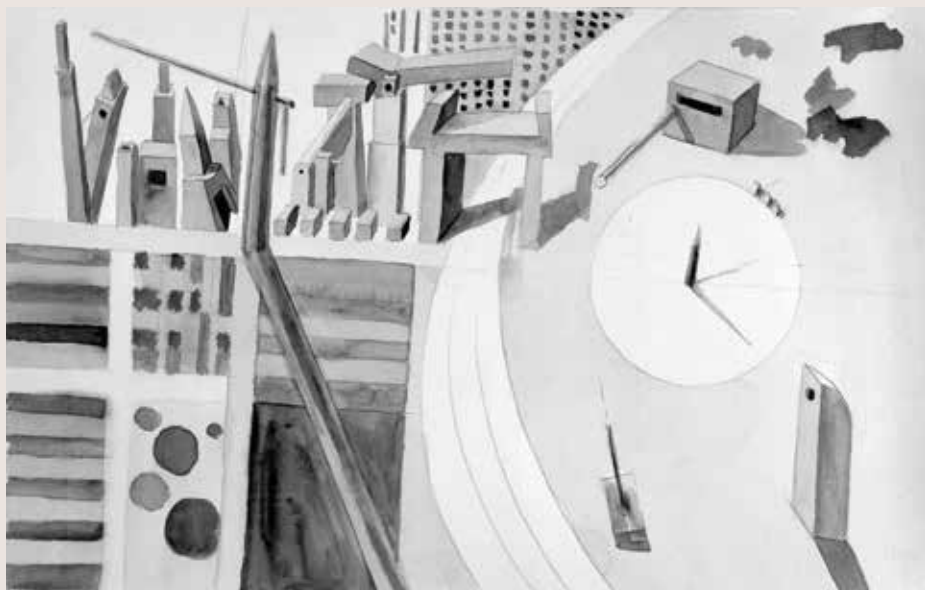
MANOLO REY

ABSTRACCIÓ INDUSTRIAL

MANUEL MOLINES

ANDANA D'ORIENT

MIQUEL NAVARRO

CENTRE

NÚRIA CRUZ

MADE IN SPAIN

NÚRIA FERRIOL

PONT DE SANT JORDI

PACO GRAU

GRAFITI DEL MOLINAR

PACO MOLTÓ

PONT DÉCO

PEP FUSTER

CALDERA DEL GAS

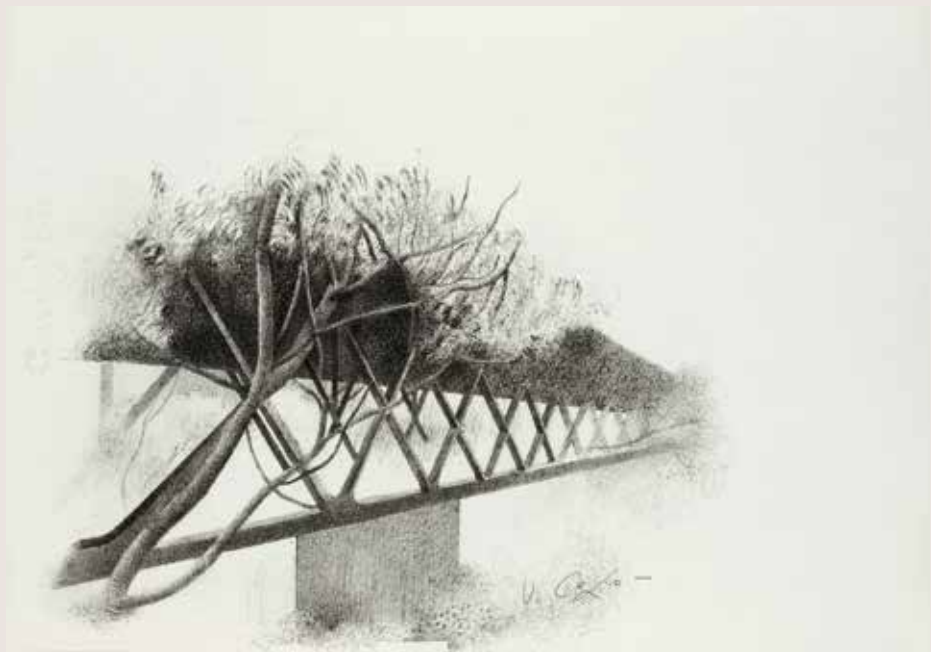
RAFA DE LUIS

EL MOLINAR

RAMÓN ANDREU

NAU NÚMERO

VICENTE COLOM

VIADUCTE DE CANALEJAS

XAVIER MOLLÀ

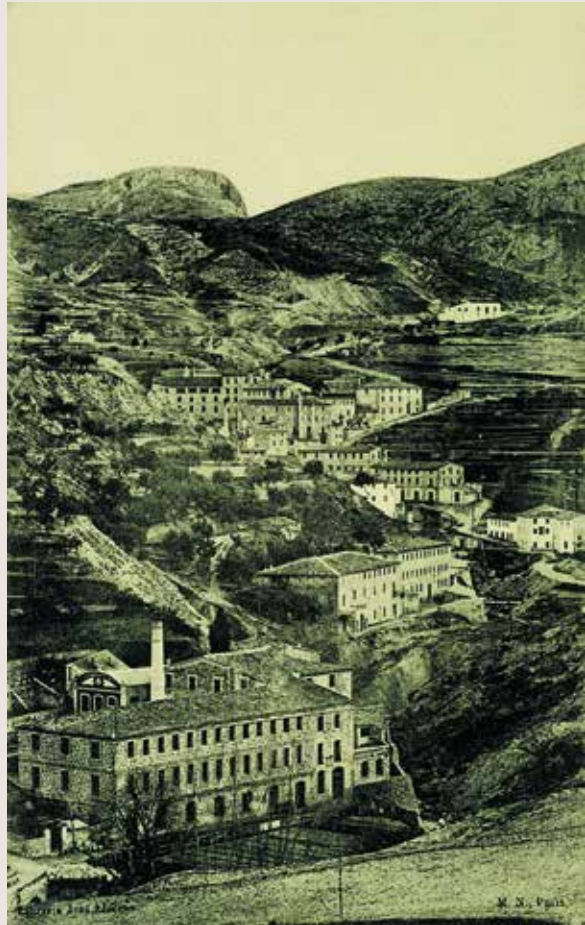
PLAÇA FERRÁNDIZ I CARBONELL

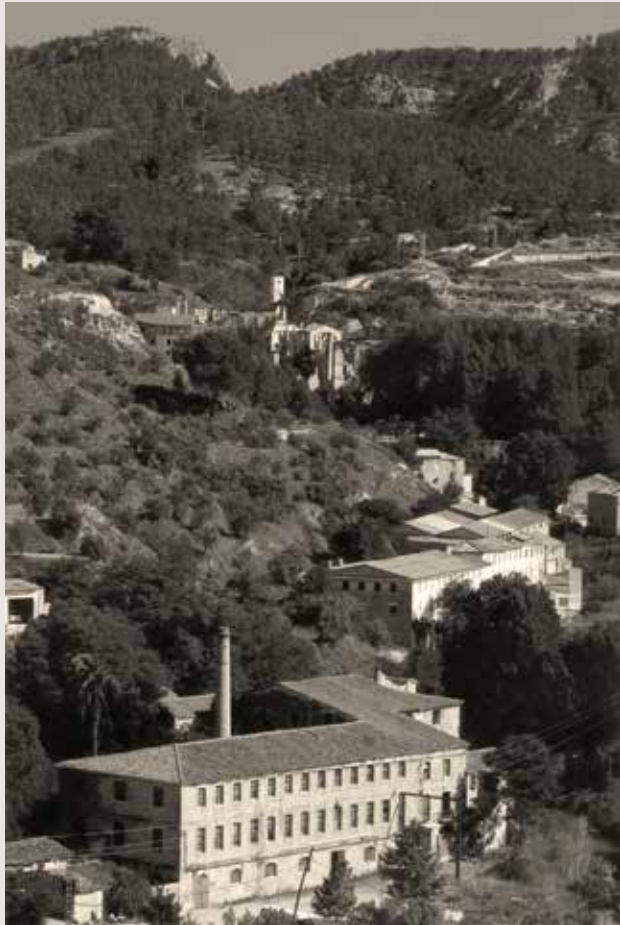

XAVIER TEROL

MOLINAR EN RUNES

CENTRE CULTURAL
MARIO SILVESTRE
AJUNTAMENT D'ALCOI

AJUNTAMENT D'ALCOI